

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA O'QUVCHILARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH QOBILIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17647586>

Xamdamova Gulhayo Xoshimovna

Nizomiy nomidagi O'ZMPU, Pedagogika mutaxassisligi 2 -bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyati tahlil etiladi. Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayoniga kirib kelishi bilan o'quvchilarning mustaqil ishlash, vaqtni boshqarish va maqsadlarni belgilash qobiliyatlari muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada o'zini o'zi boshqarish qobiliyatining asosiy komponentlari, masalan, motivatsiya, o'z-o'zini nazorat qilish va o'z-o'zini baholash, shuningdek, raqamli ta'lim platformalarida bu qobiliyatlarni rivojlantirish uchun taklif etiladigan strategiyalar keltiriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli muhitda muvaffaqiyatli o'qish uchun o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatlarini oshirish zarurati mavjud. Maqola, shuningdek, pedagoglar va ta'lim tashkilotlari uchun amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi, bu esa o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini oshirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar

raqamli, raqamlashtirish, texnologiya, platforma, resurslar, elektron.

Аннотация

В данной статье анализируется способность учащихся к самоорганизации в условиях цифровой образовательной среды. С введением цифровых технологий в образовательный процесс важность таких навыков, как самостоятельная работа, управление временем и постановка целей, значительно возросла. В статье рассматриваются основные компоненты самоорганизации, такие как мотивация, самоконтроль и самооценка, а также предлагаются стратегии для развития этих навыков на цифровых образовательных платформах. Результаты исследования показывают, что для успешного обучения в цифровой среде необходимо повышать способности учащихся к самоорганизации. Статья также включает практические рекомендации для педагогов и образовательных учреждений, что поможет увеличить активное участие учащихся в образовательном процессе.

Ключевые слова:

цифровой, цифровизация, технология, платформа, ресурсы, электронный

Annotation

This article analyzes students' self-management abilities in the digital educational environment. With the introduction of digital technologies into the educational process, students' skills in independent work, time management, and goal setting have gained significant importance. The article discusses the main components of self-management, such as motivation, self-control, and self-assessment, as well as strategies proposed for developing these skills on digital education platforms. The research results indicate that enhancing students' self-management abilities is essential for successful learning in a digital environment. The article also includes practical recommendations for educators and educational institutions to help increase student engagement in the educational process.

Keywords

digital,digitization,technology,platform,resources,electronic

Butun dunyoda hozir katta e'tibor ostida turgan tushunchalar bular "raqamli savodxonlik, "raqamli ta'lim", "raqamli ta'lim muhiti", "raqamli didaktika" bo'lib hisoblanadi. Hozirgi vaqtda raqamlashtirish inson faoliyatining barcha sohalarini ishonch bilan tezkor egallab bormoqda. Jamiyat oldida endi ana shu raqamli kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lgan mutaxassislarni tarbiyalash vazifasi turibdi.

O'zbekistonda ham Prezident Sh.M.Mirziyoyev raqamli iqtisodiyot,raqamli ta'lim, raqamli aqlli shaharlar qurish minglab dasturchilar tayyorlash to'g'risida qarorlar va farmoyishlar chiqardilar. Raqamli iqtisodiyot raqamli turizm va raqamli ta'lim sohasida qator mutaxassislar tayyorlash ta'lim dasturiga kiritilgan. Davlat xizmatlarini yo'lga quyib butun aholiga raqamli ta'lim berish ularda raqamli murojat ko'nikmalarini, telefon va kompyuterlardan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish yo'lga qo'yilmoqda. Ensiklopediyalarda, informatizatsiya deganda inson hayoti va jamiyatning barcha sohalarida informatsion texnologiyalardan foydalanish tushuniladi deyilgan. Informatizatsiyalashtirish ta'lim sohasida ma'lumotlarni to'plash ishlov berish saqlash va texnik vositalardan foydalanib o'quvchi va o'rganuvchilarga uzatib ularning tafakkurlari va intellektual qobiliyatlarini takomillashtirish nazarda tutiladi. Iqtisod sohasida malakali kompetensiyali xodimlarni tayyorlash hozirgi davrning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Bu davlatimizning ta'lim sohasidagi eng asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli ta'lim tizimini yaratish HEMIS dasturi oliy ta'limda ta'limni raqamlashtirishning yorqin namunasi deb aytishimiz mumkin. Ta'limni barcha turlarini raqamlashtirishni shu darajaga yetkazish kerakki u aholining barcha qatlamiga ta'lim olishga imkon yaratib bersin. Ta'limni raqamlashtirishni shu

darajaga yetkazish kerakki barcha ta'lim tashkilotlari va boshqaruv tizimidagi xodimlar undan foydalana olsinlar. Oliy ta'limda HEMIS, o'rta ta'limda elektron kundalik va hokazolar tizimli yo'lga qo'yilishi kerak. Raqamli ta'lim va raqamli iqsodiyotda har bir ishtirokchining kompetensiyalari bo'lishi kerak. Bu degani har bir fuqaroning shaxsiy kompetensiyalari electron muhitda shakllantiriladi. Uning ko'nikma, malaka, bilim, kompetensiyalari to'plagan natijalari, turli yutuqlari ko'rinib turadi. Bu fuqaroni mehnat bozorida raqobatbardoshligini ko'rsatadi. Inson mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirish maqsadida yetishmaydigan kompetensiyalarini shakllantiradi va malakasini oshiradi. Masalan, hozirgi magistratura va maqsadli doktorantida chet tilini bilish darajasini belgilovchi ma'lum sertifikat va guvohnomalarni bo'lmasligi ularni kompetensiyasini oshirishga va malakasini takomillashtirishga turtki beradi. Iqtisodni raqamlashtirish to'g'risidagi davlat siyosati, ta'lim o'rta maxsus ta'lim sohasigacha raqamlashtirilgan⁹ sohada ishlay oladigan kompetensiyali xodimlarni, pedagoglarni tayyorlash masalasini qo'yadi. Yangi informatsion va komunikatsion texnologiyalar. raqamlashtirilgan muhitda to'g'ri yo'nalishini olishda pedagoglarga qo'shimcha bilimlar, malakalar zarur bo'ldi. Raqamli ta'lim va raqamli ta'lim muassasasida faoliyat yuritish uchun raqamli kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak.

Raqamli texnologiyalarning paydo bo'lishi bu transformatsiyada muhim rol o'ynadi. Zamonaviy raqamli vositalar va platformalar talabalarning ma'lumotlarga kirishi va ta'lim mazmuni bilan shug'ullanishida ko'plab qulayliklar yaratdi.. Ushbu siljish nafaqat texnologiyani sinfga kiritish, balki o'rganish jarayonini tubdan qayta ko'rib chiqishdir. Raqamli ta'lim talabalar uchun faolroq rol o'ynashga yordam beradi va ularga o'quv sayohatlarini nazorat qilish imkonini beradi. Natijada, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini ta'kidlaydigan teskari ta'lim, hamkorlikda o'rganish va so'rovga asoslangan yondashuvlar kabi innovasion metodologiyalar mashhur bo'ldi¹⁰. Bundan tashqari, onlayn resurslar va o'quv platformalarining ko'payishi o'z-o'zini ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirdi. Coursera, Khan Academy va edX kabi platformalar eng yaxshi universitetlarning yuqori sifatli kurslariga kirishni ta'minlaydi, ta'limni demokratlashtiradi va o'quvchilarga geografik yoki iqtisodiy cheklavlardan qat'iy nazar, o'z akademik manfaatlarini amalga oshirish imkonini beradi¹¹. Resurslarning bu keng assortimenti o'rganishga ko'proq moslashtirilgan va qiziqishga asoslangan yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi, talabalarga mavzularni o'z tezligida va o'z maqsadlariga muvofiq o'rganish imkoniyatini beradi. O'z-o'zini

⁹ Science and Education" Scientific Journal / www.openscience.uz October 2023

¹⁰ Yarychev va Mensiyev, 2020; Dutta va boshq., 2023

¹¹ Baird & Fisher, 2013

tarbiyalashning ahamiyati oshgani sayin, uning o'quvchilar uchun ham, ta'lim muassasalari uchun ham ta'sirini tushunish zarur. Bu raqamli texnologiyalar va innovatsion ta'lim metodologiyalari o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish jarayonlariga ta'sirini kuchaytiradi va shaffoflikni oshiradi.

Raqamli ta'lim muhiti (RTM) tezkor rivojlanib borayotgan davrda, o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyati (self-regulation) akademik muvaffaqiyat va umrbod ta'lim olishning asosiy omillaridan biriga aylanmoqda. An'anaviy sinf sharoitida o'qituvchi o'quv jarayonini qattiq nazorat qilsa, RTM (masofaviy ta'lim, onlayn kurslar, raqamli resurslar) o'quvchidan yuqori darajadagi mustaqillik, o'z-o'zini tashkil etish va mas'uliyatni talab qiladi.

1. O'zini o'zi Boshqarish Qobiliyatining Raqamli Ta'limdagi Mazmuni

Ta'rif: O'zini o'zi boshqarish qobiliyati — bu o'quvchining o'quv jarayonining maqsadlarini belgilash, rejalashtirish, monitoring qilish, baholash va kerak bo'lsa, o'z harakatlarini tuzatish kabi jarayonlarini mustaqil ravishda faollashtirish va ushlab turish qobiliyatidir.

RTMdagi muhimligi: Raqamli resurslarning ko'pligi (video darslar, interaktiv topshiriqlar, virtual laboratoriyalar) va o'qitish sur'atini o'quvchining o'zi tanlashi (individual yondashuv), ularning mustaqil ishlash zaruriyatini oshiradi. RTM sharoitida o'quvchi ma'lumotni passiv qabul qiluvchidan faol sub'ektga aylanadi.

Asosiy Komponentlar:

Kognitiv (Bilishga oid): Samarali o'qish strategiyalarini tanlash, ma'lumotni tahlil qilish, muammolarni hal qilish.

Metakognitiv (O'quv jarayonini bilish): O'z bilimlarini baholash, o'rganish rejasini tuzish, diqqatni jamlash, o'z-o'zini nazorat qilish.

Motivatsion/ Affektiv (Hissiy-irodaviy): O'qishga bo'lgan ichki motivatsiyani saqlash, qiyinchiliklarga qaramasdan qat'iyatni namoyish etish, stressni boshqarish.

2. Mustaqil Ta'limni Shakllantirish Omili

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, RTM sharoitida mustaqil ishning ulushini ko'paytirish ta'lim sifatini saqlab qolish va yaxshilashning muhim sabablaridan biridir. Mustaqil ish quyidagi funksiyalarni bajaradi:

Ta'limiy funksiya: Bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish, tizimlashtirish.

Rivojlantiruvchi funksiya: Xotira, fikrlash, nutqni rivojlantirish.

Tarbiyaviy funksiya: O'quv faoliyati uchun barqaror motivlarni, aqliy mehnat madaniyatini, o'zini o'zi tashkil etish qobiliyatini tarbiyalash.

II. Amaliy Ahamiyati va Rivojlantirish Strategiyalari

1. Raqamli Vositalarning o'zini o'zi Boshqarishga Ta'siri

Raqamli vositalar va platformalar o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini rivojlantirish uchun noyob imkoniyatlar yaratadi:

Raqamli Vosita/Funksiya O'zini O'zi Boshqarish Qobiliyatiga Ta'siri

Onlayn o'quv platformalari (LMS) O'quvchining taraqqiyotini va topshiriqlarni o'z vaqtida bajarishini kuzatishga yordam beradi. Rejalashtirish va monitoringni rivojlantiradi.

Tezkor fikr-mulohaza (Feedback) Topsiriqlar bajarilgandan so'ng darhol natijalarga kirish imkoniyati o'z-o'zini baholash va tuzatish jarayonini tezlashtiradi.

Shaxsiylashtirilgan o'qitish Raqamli resurslar (video, animatsiya, simulyatsiya) orqali o'quvchilar darslarni o'z shaxsiy tempida va qiziqishlariga mos o'zlashtirishi mumkin, bu esa motivatsiyani oshiradi.

Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL) Raqamli vositalar bilan birlashtirilgan PBL amaliyotlari (masalan, 3D modellashtirish, virtual laboratoriyalar) muammolarni hal qilish, mantiqiy fikrlash va o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyalarini mustahkamlaydi.

2. Rivojlantirish strategiyalari

O'qituvchilar va ta'lim muassasalari o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarishini rivojlantirish uchun quyidagi strategiyalarni qo'llashlari mumkin:

Maqsadlarni belirlashga o'rgatish: O'quvchilarga SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound) tamoyillari asosi

O'z-o'zini baholash vositalari: O'quv jarayoniga doimiy ravishda o'z-o'zini baholash rubrikalari, testlari va jurnallarini kiritish orqali metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirish.

Vaqtini boshqarish ko'nikmalari: Raqamli vositalardan (masalan, taqvim ilovalari, vazifa rejalashtirgichlar) foydalanib, o'quvchilarga o'z vaqtini samarali taqsimlashni o'rgatish. "Teskari sinf" (Flipped Classroom) kabi modellar o'quvchilarga vaqtini mustaqil boshqarish imkonini beradi.

Refleksiya va tahlil: O'quvchilardan ma'lumotni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklarini tahlil qilishni, qaysi strategiyalar samarali ekanini aniqlashni va kelajakdagi o'qishini tuzatishni so'rash.

Xulosa

Xulosa sifatida, raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish qobiliyati ta'lim jarayonining muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalar yordamida o'quvchilar o'z bilimlarini kengaytirish, resurslardan foydalanish va o'zlarining o'rganish jarayonlarini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Raqamli ta'lim muhiti o'quvchilarga yanada faol va mustaqil o'rganishga, shuningdek, raqamli muhitda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Natijada, raqamli ta'lim muhitida o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini rivojlantirish orqali o'quvchilar nafaqat akademik

muvaffaqiyatlarga erishadilar, balki kelajakda hayotlarida ham mustaqil va mas'uliyatli shaxslar sifatida shakllanadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev SH.M.O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish r to'g'risida" gi PF-5538-son farmoni-2018
2. "XALQ TA'LIMI" ilmiy-metodik jurnali. 2016. № 4. www.xtjurnali.zn.uz
3. Baird & Fisher, 2013
- 5.Yarychev va Mensiyev, 2020; Dutta va boshq., 2023
6. Science and Education" Scientific Journal / www.openscience.uz October 2023